

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Lectio del Prof. Dr. Romà de la Calle en
l'Acte Acadèmic de lliurament de la Medalla
de la Universitat de València

València, 3 de febrer de 2017

L'ESTÈTICA COM A FILOSOFIA PRÀCTICA

Prof. Romà de la Calle

Magnífic i Excel·lentíssim Senyor Rector,
Excel·lentíssimes autoritats,
Professors, col·legues, familiars i amics.
Senyores i senyors.

Necessàriament --donada la meua estreta vinculació amb la institució universitària, que tan intensament ha condicionat la meua vida en aquest últim mig segle-- les meues primeres paraules hauran de ser de profund agraïment envers aquells que van iniciar les gestions per a la proposta i concessió de la Medalla de la Universitat i als qui es van sumar al projecte que, en aquest acte, culmina. Es tracta, a més, d'agrair a les persones i col·lectius que han estat treballant al meu costat --i jo al seu-- en aquestes dècades d'especial dedicació a la docència i a la recerca universitàries.

Així mateix, de forma molt especial, després d'escoltar la seua expressiva *Laudatio*, desitge reconèixer, al professor --i sobretot amic-- Anacleto Ferrer, el grau de generositat mostrat envers la meua persona, a través de les seues ben articulades i emotives paraules. Moltes gràcies.

La veritat és que --a més de sentir-me commogut pel reconeixement i per l'estima dels qui heu volgut acompanyar-me aquest dia-- he de confessar que m'envaeix la puntual nostàlgia d'haver coronat un complex viatge, i he arribat justament al mateix lloc des d'on, fa dècades, vaig partir.

De fet, practicant un *tràveling* lent, recórrec ara --amb la mirada,

aguditzada per la situació-- aquest espai solemne (de singular pes acadèmic i profundes ressonàncies històriques) convertit, per a mi --juntament amb la resta de l'edifici de la Nau--, en genuí emblema de la nostra històrica universitat.

Aquest és l'impactant lloc que, a principis de la dècada dels seixanta, vaig descobrir i vaig admirar, corprès per la seua rotunda arquitectura, quan acabava d'arribar d'Alcoi per a estudiar ací --amb summa il·lusió i també cert temor i explicable inquietud-- una especialitat, sens dubte, minoritària. Justament el claustre, les aules col·laterals --de llavors-- i sobretot la ben dotada biblioteca havien a convertir-se en l'escenari habitual de comportaments, estudis, aprenentatges i convivències. Ací vaig cursar, doncs, la Llicenciatura en Filosofia, en el marc del que oficialment es deia, globalment, Filosofia i Lletres.

Precisament, des de la ubicació física, excepcional, que ara ocupe en aquest Paraninfo, voldria trencar una llança --de reconeixement-- en favor de la formació rebuda entre aquests murs. D'una banda, gràcies als plans vigents --llavors-- d'humanitats genèriques comunes, abans de triar el propi camp filosòfic d'especialització. I d'altra banda, pel destacat conjunt de professors que, efectivament, vam tenir la sort de gaudir i compartir. Van ser ells, sens dubte, els qui van convertir aquell moment i aquest espai universitari en un excepcional i compromès reducte intel·lectual, enmig d'un circumdant i dràstic franquisme, que es disposava a celebrar paradoxalment, en aquella concreta conjuntura històrica, els seus XXV Anys de Pau.

L'altre principal escenari de formació i d'enriquidores experiències

ciutadanes, a més de les aules, era el magnífic i acollidor claustre. Es va convertir, de fet, en un espai de persistent intervenció col·lectiva i seu obligada d'incomptables convocatòries, assemblees i parlaments, que en realitat –així ho recorde i reconec-- ens aportaven sentit de la responsabilitat, abundants reflexions crítiques, nombrosos projectes d'acció i determinades decisions de futur.

De fet, en recórrer l'edifici, cada racó em dicta records i vius testimoniats. Ací vaig finalitzar filosofia, vaig ampliar els meus estudis complementaris de pedagogia, que llavors s'iniciava com a nova especialitat, i aviat vaig començar, també, a fer classes, després de la convocatòria oficial preceptiva. Certament, el nombre d'alumnes començava a créixer, en aquella dècada, i es duplicaven els grups i també les aules. Era l'inoblidable maig del 68.

En aquest marc situacional, s'entendrà que recorde que la meua primera classe --com a professor ajudant de filosofia, substituïnt ni més ni menys que el senyor Carlos París, que es traslladava a la Universitat Autònoma de Madrid-- fóra justament ací, a l'espai del paranímf, transformat en aula --durant algun temps-- per exigències del guió històric. Jove professor, sense tarima, a peu ferm, al costat dels seients i les imponents escales, només amb una tauleta supletòria lateral i una inestable pissarra, recolzada en dues cadires.

Davant la pressió emotiva i espacial d'aquest moment, era, doncs, obligat que començara tot recordant aquesta coincidència, en aquesta espècie de viatge d'anada i tornada, que –com dic-- va arrencar ací i, de nou, fins ací arriba, mig segle després.

Reconec que sempre em vaig plantejar la filosofia com a útil i estratègic camí aplicat, mirant directament cap a la vida i entrant a sac en ella. Mai la vaig entendre, certament, com a reducte especulatiu, autònom i aïllat. I si tot conreu de la filosofia --vaig pensar i continue pensant-- creua i s'atura, necessàriament, d'una banda, en els meandres de la història mateixa de la filosofia, tampoc deixa d'exigir, de l'altra, --a més--, una determinada estada propedèutica en els sòlids dominis de la Lògica, de la Gnoseologia i de l'Epistemologia. Aquests van ser, en efecte, alguns dels meus trams docents inicials.

Tanmateix, en el meu cas, les preferències i inquietuds filosòfiques personals sempre es van decantar --ja fins i tot d'estudiant-- cap al camp de la llavors anomenada "Filosofia Pràctica", molt més directament associada, sens dubte, en els seus diferents vessants, a les realitats quotidianes de l'entorn.

Apuntaré que, sota l'epígraf de Filosofia Pràctica, se'ns reconduïa, disciplinàriament, durant la carrera, cap a l'Antropologia, la Sociologia, l'Ètica & Filosofia Política i l'Estètica & Teoria de les Arts. He de confessar que, ja professor d'Història de la Filosofia i de Lògica i Filosofia de la Ciència, tant en aquesta Universitat, Estudi General, com també en la recentment fundada, aleshores, Universitat Politècnica de València, des del 69, mai vaig deixar d'afavorir una imprescindible deriva personal cap a l'esmentada operativitat filosòfica.

D'altra banda, al fil de la meua pròpia experiència, volia unir tres vessants que intuïa imprescindibles --per tal d'assegurar la relació entre la universitat i la societat, com a frontissa de futur--: em referisc a la

docència, la recerca i la gestió sociocultural, inseparables de la vida ciutadana.

En tal tessitura em trobava, quan, el 1970, l'atzar es va encarregar d'apostar per mi i en el meu favor. Quedava vacant l'única plaça estatal –llavors dotada-- de professor adjunt numerari d'Estètica i Teoria de les Arts, amb la marxa del professor León Tello, també, per cert, des de València a la Universitat Autònoma de Madrid.

He de reconèixer que, des del principi, una de les meues explícites preocupacions sempre va ser l'obert caràcter de *no man's land* que l'Estètica mantenia, tant en la seua històrica diacronia com en la seua realitat contemporània. El risc es presentava, doncs, enfront d'aquesta incògnita terra de ningú i creixia amb el perill acadèmic “d'acabar sent més un diletant –extensiu-- que un veritable especialista”. D'ací, la necessitat peremptòria, que vaig experimentar, de definir territoris d'estudi, apropiats, a cada cas.

Una vegada més --insistesc-- Estètica i Història de l'Estètica havien d'anar de la mà, igual que la Filosofia mai deixarà de ser, tampoc, en part, la rememoració de la seua pròpia història. Però a més seguia, per la meua banda, obsessionat per aplicar la filosofia a la realitat circumdant, és a dir, en aquest cas, al plural domini de les arts, en el seu context sociocultural i, especialment, al dilatat camp de les arts plàstiques i visuals, en la seua contemporaneïtat més immediata.

Fins i tot en el desenvolupament històric contemporani del marc de l'Àrea, a la universitat espanyola, sempre vaig proposar i vaig donar

suport, personalment --davant els col·legues de diferents universitats--, a la urgent exigència de bastir sòlids ponts d'especialització entre l'Estètica, com a filosofia aplicada, i les diverses àrees concretes artístiques existents. Es tractava d'entrellaçar plenament, d'aquesta manera, les arrels filosòfiques amb les diferents disciplines artístiques dels respectius camps d'intervenció i acollida.

Altrament --enfront d'altres postures que propiciaven, a ultrança, una mena de restricció per a l'Estètica, tancada en el seu particular reducte filosòfic-- tenia clar que la presència de la nostra disciplina corria el risc de desaparèixer acadèmicament, de manera gradual, en certs camps d'aplicació a les arts, sense el desplegament d'un diàleg interdisciplinari permanent. I així ha succeït, en els últims lustres, en determinats dominis concrets, com poden ser, per exemple, els de l'arquitectura i l'enginyeria, entre d'altres.

Per la meua banda --com ja he dit-- la necessitat operativa i equilibrant de mantenir i alhora controlar, d'una banda, la forta temptació especulativa, que tot filòsof, d'alguna manera, exercita, i, per altra, de fomentar creixentment, així mateix, la directa aplicabilitat de la filosofia al camp de la praxi i de l'experiència de les arts, es va convertir en l'estratègia fonamental per a apropar la tasca docent i investigadora a l'immediat *camp aplicat de la Crítica d'Art*. Aquest va ser, aviat, un dels nostres objectius-pont propiciats entre la universitat i la societat: la creació --amb l'imprescindible suport del recordat Vicente Aguilera Cerni i d'altres col·legues d'Estètica, d'Història de l'art i de l'àmbit del Periodisme-- de l'Associació Valenciana de Crítics d'Art (AVCA), l'any 1980.

L'exercici de la crítica d'art es va transformar, doncs, entre nosaltres, en experimental pedra de toc de l'eficaç acostament de la reflexió estètica i les seues diverses aplicacions al panorama de les arts plàstiques valencianes. També en altres universitats espanyoles es van entendre aquestes experiències com a oportuns i necessaris reajustaments interdisciplinaris. No puc deixar de recordar, en referència a això, els meus anys de professor d'Estètica i Teoria de les Arts a la Universitat Complutense, entre els difícils anys 1974 i 78, en els quals també es va posar en pràctica, no sense problemes, aquesta visió *aplicada, oberta i dialogant* de la disciplina.

En realitat, dos nuclis històrics resultarien bàsics en els programes de docència i recerca, dins d'aquesta matèria, des de la Universitat de València. D'una banda, l'estudi del segle XVIII, com a origen i ancoratge definitiu de l'Estètica, però també –aquesta centúria-- com a punt de partida de la moderna Història de l'Art, del naixement de la Crítica i de la implantació dels museus, com a genuïna institució sociocultural. A més, sempre em va atreure l'estudi del fenomen expansiu internacional, en el Segle de les Llums, de les Reials Acadèmies de Belles Arts i especialment del que va succeir al nostre propi país, amb la seua dilatada història de segles.

La Reial Acadèmia de Sant Carles, fundada el 1768, està a punt de complir 250 anys d'existència, i es va iniciar, com és ben sabut, justament en aquest mateix edifici de la nostra universitat –que tantes històries sosté i articula--, on ambdues institucions –Universitat & Acadèmia-- van cohabitar durant més d'un segle (1754-1850). Però aquesta seria ja una altra llarga aventura...

El segon nucli del programa encetat, com a Estètica aplicada, es resoldria en la sostinguda atenció prestada a l'art contemporani, a la seua fonamentació, al seu seguiment crític, a la seua potencialitat museològica i a la seua projecció social, optant de manera especial, per tal de prestar la màxima atenció al seguiment històric i a l'estudi del context artístic del País, desatès acadèmicament i poc estudiat. Allò sí que era una assignatura pendent, en aquelles dècades, i el Departament d'Estètica i Teoria de les Arts va assumir efectivament --en aquell context sociopolític de la dilatada transició-- la tasca de normalitzar, tant com fóra possible, les relacions entre el fet artístic valencià i el seu abordatge acadèmic, sempre des de la mateixa universitat. Un fet que mai abans havia ocorregut.

Aquest va ser el camí, operativament traçat, per a donar efectivitat a l'Estètica com a filosofia pràctica, tema central d'aquesta *Lectio*. Però hi ha una reflexió personal, no menys destacada, que no voldria passar per alt. En comptes d'esqueixar aquell corpus filosòfic aplicat, dividint-lo de forma immediata, en les seues diferents disciplines acadèmiques, sempre em va semblar, almenys des del camp de l'Estètica --primer com a estudiant i després com a docent-- que la categoria de relació interdisciplinària era fonamental per a assegurar el sosteniment i la fluïdesa del propi context de la filosofia pràctica.

Des de l'afany d'una nova Estètica era impossible, en efecte, no dialogar, per exemple, amb l'Antropologia, la Sociologia i la Psicologia, donades les profundes arrels humanes existents en tota activitat *poiètica*, creativa, artística i transformadora. Diàlegs, sempre, de doble direcció.

Però el mateix caldria apuntar, precisament, respecte a l'Estètica i els seus profunds i diversos enllaços i interseccions amb els dominis de l'Ètica. *Nulla Aesthetica sine Ethica* havia estat el llegat vital del professor Valverde que, immediatament, em vaig proposar fer meu.

O de l'Estètica, també, amb les seues compromeses aplicacions en el camp de la cultura artística, de cara a la Política, en la seua implantació social, ciutadana, educativa, tant individual com col·lectivament enfocades. Com no parlar de polítiques i serveis culturals, per exemple, des de la reflexió estètica?

Aquests diàlegs interdisciplinaris eren, doncs, imprescindibles, donades les persistents connexions que aquesta mateixa arrel comuna, com a sectors coimplicats de la filosofia pràctica, els atorga i assigna.

Per la nostra banda, la decisió de marcar en el panorama de l'Estètica, operativament, dues zones d'atenció preferencial, potser ajudarà a justificar, d'alguna manera, les particulars claus expositives que estem ara desenvolupant.

Efectivament, la Il·lustració i la Modernitat serien, doncs, els àmbits marcats com els de major atracció, en la nostra agenda filosòfica. *La il·lustració* i la gènesi de la reflexió estètica, amb les seues connexions interdisciplinàries. *La Modernitat* com a transformació evolutiva de les herències il·lustrades, vinculades, en el nostre cas, al fet artístic contemporani, en una determinada franja de diversitat, des de les arts plàstiques i visuals fins a les arts gràfiques i el disseny.

Respecte a la Il·lustració, és important subratllar el singular actiu que la Història de l'Estètica ha representat per a la docència i recerca, basades, en el nostre cas, en l'estudi, versió i edició de textos fonamentals, mai abans publicats en castellà o en valencià, especialment de pensadors internacionals del segle XVIII, però també d'escriptors consagrats en les dues centúries següents.

Justament, en aquest punt, voldria posar l'accent principalment en la fecunda tasca desenvolupada pel Servei de Publicacions de la Universitat de València (PUV). Des de fa 25 anys, en el cas que concretament ens ocupa, després d'una sèrie de gestions prèvies, es va engegar la Col·lecció "Estètica & Crítica", que fins ara he estat dirigint.

El seu objectiu era exactament desenvolupar la cultura històrica, estètica, artística i filosòfica, traduint textos bàsics, de caràcter clàssic, d'abast internacional, amb els corresponents estudis crítics incorporats, d'orientació acadèmica. Es tractava de fomentar el conreu i la formació interdisciplinària d'universitaris, professionals, investigadors, especialistes i lectors interessats en aquestes fonamentades xarneres entre la cultura artística i les humanitats. Sempre he considerat que aquesta era una tasca bàsicament d'arrel universitària.

Quaranta volums han anat apareixent, fins al moment, en aquesta col·lecció --*gutta, gutta cavat lapidem*--, cosa que ha facilitat textos d'autors històricament imprescindibles. Però el més estimulante, com a suport moral, ha estat que recentment --quan ja estava sol·licitant, per edat, el reemplaçament en aquestes tasques de direcció-- la UNE,

la Unió d'Editorials Universitàries Espanyoles, ha decidit guardonar, a través d'un jurat independent, la nostra col·lecció, "Estètica & Crítica", amb el Premi a la "Millor Col·lecció Universitària". D'ací, una vegada més, la satisfacció sentida i l'agraïment que vull expressar a l'equip editorial i als traductors i responsables de tota la feina d'estudi i introducció crítica, que han dut a terme, tan generosament, en aquest projecte compartit.

En realitat, les exigències del context històric contemporani, ja en plena transició política, anirien condicionant / determinant, en bona mesura, els perfils de l'Estètica a les nostres universitats públiques valencianes, accentuant les nostres especialitzacions com a col·lectiu interdisciplinari en expansió. Fins i tot organitzàrem, ho recorde bé, les primeres mostres d'art contemporani gestionades i comissariades a La Nau, ja als inicis de la dècada dels vuitanta.

Quins nuclis calia prioritzar, doncs, en l'estudi de l'art contemporani, des de la reflexió estètica? Era una cosa que ens preguntàvem, força interessats, en les primeres sessions de treball.

En primer lloc, ens preocupava, sens dubte, l'estudi de les "Poètiques" en el panorama artístic del moment. No en va estàvem disposats a trencar una llança, no en favor d'una "Estètica Normativa", com la que històricament, sovint, s'havia propiciat, sinó més aviat potenciar el desenvolupament, en el marc de la contemporaneïtat, d'una nova Estètica, és a dir, d'una "Estètica Descriptiva i Analítica", en relació amb el fet artístic actual.

L'art assumit, ni més ni menys, com a suma de les poètiques que, en cada conjuntura històrica, persisteixen, emergeixen i es desenvolupen. Era un repte que l'Estètica havia d'assumir, a peu de camp, per a involucrar-se plenament en la Poètica i la Crítica, en abordar l'estudi del panorama de l'art contemporani del nostre voltant.

Estètica, Poètica i Crítica, enteses, finalment, com a baules estretament correlacionades. Tot un complex camp d'interessos s'obria, doncs, a l'Estètica com a filosofia aplicada, en el seu acostament a l'horitzó de l'art valencià. Diàlegs entre les imatges i les paraules. Nombrosos volums editats, projectes de recerca gestionats, exposicions propiciades... Però tampoc és el moment oportú d'insistir més en aquesta trajectòria d'aconseguiments...

De fet, tant la Càtedra d'Estètica com la seua creixent àrea disciplinar --mai abans existents històricament a les nostres universitats valencianes-- van anar perfilant la seua implantació i les seues programacions actives, partint --in nuce-- des de la Facultat de Filosofia, per impartir docència, a més, a Història de l'Art, a Filologia, a Belles arts, Arquitectura i a Ciències de la Música. Sens dubte, tot un rosari d'esglaons d'activació acadèmica i social, al costat de nombrosos records compartits, per moltes persones, algunes de les quals, potser, també avui es troben presents ací.

Aquest era, al cap i a la fi, el contingut que desitjàvem embastar, amb un evident perfil pragmàtic, com a agraïment a la Universitat de València-Estudi General, que va facilitar la realització de molts dels nostres somnis, transformats a més en projectes viables, al llarg de mig segle de convivència.

Quod potui feci, faciant meliora potentes.

Moltes gràcies a tots, per la seua presència, atenció, afecte i companyia.

València, 3 febrer de 2017.

VNIVERSITAT D VALÈNCIA